

AL. I. CUZA ȘI DIPLOMAȚIA EUROPEANĂ

Oltea Rășcanu-Gramaticu

Abstract

The re-opening of the „oriental problem”, with the Crimean War (1853-1856) enabled also the discussion of the Romanian unity problem. The Paris Convention (7/19 august 1858) offered the romanian people only a formal union, unacceptable to the national interest. But the Romanians decided their own destiny, ignoring the decisions of the Great Powers, by choosing Al. I. Cuza as ruler of both Moldavia and Valachia on the 5th and 24th of January 1859. This way, a new policy was established: the policy of the fact already done, to which the Great Powers had to deal during the entire time of Cuza's reign. After many discussions, the Great Powers' Conference in Paris recognized Cuza as the ruler of both principalities on September the 6th 1859. The diplomatic actions lasted for 2 years until the Ottoman Empire and the other Great Powers recognized the full union, but only during Cuza's life.

In general, France, Sardinia, Prussia, Russia and England were in favor of the policy that Cuza used in order to consolidate Romania's autonomy. Turkey and Austria's political and diplomatic activities were, most of the time, against the romanian goals, due to the fear that the new state would eventually want to become independent as well.

With great efforts, especially during the authoritative reign, Al. I. Cuza succeeded in introducing the great reforms that were meant to modernize the structure of the Romanian society in the following areas: agricultural, juridical, military, administrative, financial and religious. Externally, Cuza was in favor of establishing diplomatic agencies, signing commercial and postal conventions without the agreement of the Ottoman Empire; this is why he supported the national emancipation movements (serbian, polish and bulgarian).

On the 11th of February 1866, Cuza was forced to abdicate and leave the country by a coalition of radical liberals and conservators. A new path was opening: the one in favor of bringing the foreign prince, Carol of Hohenzollern, that had to obtain the independence. After seven years spent in exile, Al. I, Cuza died on the 15th of may 1873 at Heidelberg (Germany) and was buried in the country, at Ruginoasa Castle.

His name is connected to the Union of the Romanian Principalities (1859) and the great reforms for the modernization of the state and the rise of the autonomy.

Problema orientală și implicit situația Principatelor Române au fost redeschise o dată cu războiul ruso-turc (1853-1856), cunoscut sub numele de Războiul Crimeii. Anevoiosul drum al diplomației europene pentru rezolvarea dorinței de unitate a românilor a înscris mai multe momente esențiale: Conferința de la Viena (1855), Congresul de Pace de la Paris (1856), Conferința de la Paris (1858), dar nu în maniera propusă de Hotărârile Adunărilor ad-hoc (noiembrie 1857): Unirea Principatelor sub

numele de România, prinț străin dintr-o dinastie creștină europeană, autonomia și neutralitatea.

Pe parcursul confruntărilor diplomatice cinci mari puteri vor sprijini dezideratul românesc: Franța, Sardinia, Prusia, Rusia, Anglia; în schimb Austria și Turcia și-au exprimat dezacordul, de temerea începutului dezintegrării propriilor lor imperii multinaționale, adevărate închisori a popoarelor. Era evident faptul că Marile Puteri tergiversau luarea unei hotărâri clare privind Unirea Principatelor Române și căutau soluționarea decentă care să nu le afecteze interesele. În această direcție Convenția de la Paris (7/19 august 1858) oferea românilor o unire formală, inaccesibilă interesului național.

În noile condiții impuse de Marile Puteri, românii își vor lua soarta în propriile mâini, materializată prin dubla alegere a domnitorului Al. I. Cuza la 5 și 24 ianuarie 1859. Imperiul Habsburgic și Otoman încercase cu disperare amânarea alegerilor sub pretextul neaplicării corecte a dispozițiilor legii electorale, așa cum rezultă din telegrama din 20 decembrie 1858 adresată Puterilor Garante de cabinetul turc¹ Comentarii privind alegerea lui Cuza în Moldova, deosebit de acidulate, se desprind și dintr-un raport al ambasadorului austriac Rudolf Apponyi către ministrul de externe Boul Schauenstein, din 22 ianuarie 1859, care relatează o discuție cu reprezentantul turc la Londra, Musurus și ministrul de externe englez, Malmesbury²

Consulul general al Franței la București, Béclard, raporta la 7 februarie 1859: „Alegerea lui Al. Cuza a fost o manifestare cu totul națională. A daug și nu-mi va fi greu să demonstrez că această manifestare devenise necesară”³ Același spirit pozitiv și înțelegere a realităților românești a manifestat și Victor Place, consulul francez de la Iași, subliniind că totul s-a făcut „fără intrigi, fără violență, fără corupție” și reprezintă „triumful complet al ideilor unioniste și liberale împotriva vechiului sistem de corupție care și-a trăit traiul”⁴ La 28 februarie 1859, consulul britanic la București, Robert Colquhoun, trimetea lui Bulwer, reprezentantul Marii Britanii la Constantinopol, o interesantă informare despre discuția avută cu domnitorul Cuza, în care vedea un om cu reale calități: „M-a impresionat ceea ce domnitorul a declarat în materie de politică internă și administrație”⁵. Același consul telegrafia lordului Malmesbury că noul domn este „înzestrat cu multă judecată și prudență, iar după cum se pare își înțelege pe deplin situația”⁶

Marile Puteri au considerat actul din 24 ianuarie 1859, privind dubla alegere a lui Al. I. Cuza, o încălcare flagrantă a prevederilor Convenției de la Paris (7/19 august 1858). În fruntea listei nemulțumiților se afla Imperiul Otoman care cerea convocarea de urgență a unei noi conferința a celor șapte Puteri Garante, la Paris⁷, pentru a cerceta noua situație creată în Principate, care adoptase „*politica faptului împlinit*” Cancelarul rus, Gorceakov, comunica Franței, la 2/14 februarie 1859, că va sprijini dubla alegere a lui Cuza, în cadrul Conferinței de la Paris⁸ și că „guvernul de la Petersburg n-a încetat să considere că Unirea Principatelor este dorită de populația acestora și corespundea intereselor ei”⁹

Conferința și-a deschis lucrările la 7 aprilie 1859, dar după două ședințe, deja s-a încheiat, datorită conflictului militar franco – austriac care se prefigura în problema italiană. Față de tergiversarea Marilor Puteri în problema dublei alegeri, Al. I. Cuza a luat inițiativa străngerii întregii armate în tabăra de la Florești, gata de a da riposta în

cazul unei intervenții militare, cum amenințau puterile antiunioniste. Îngrijorat de această acțiune, consulul austriac la București, Eder, scria omologului rus, Giers, la 30 aprilie că „prințul Cuza nu vizează nimic altceva decât să profite de circumstanțele critice în care se află Austria pentru a încuraja pretențiile populației românești din Transilvania și Bucovina”¹⁰ La 6 septembrie 1859, Conferința de la Paris confirma pe Al. I. Cuza ca domnitor al Moldovei și Valahiei, dar numai pe timpul vieții sale, în rest principiul separației politico administrative se menținea. Ceremoniile înmânării firmanelor de investitură au avut loc într-un cadru restrâns, la 21 septembrie / 3 octombrie la Iași și la 28 septembrie / 8 octombrie 1859 la București. Era un semnal că statutul țării se modificase față de perioada anterioară, că relațiile cu Poarta Otomană intrase într-o nouă etapă, deosebit de dificilă privind desăvârșirea unității politico legislative și adoptarea unor reforme pentru modernizarea structurilor interne în direcția occidentală.

Românii cuceriseră prima redută, urmau atâtea altele... Aceste ambițioase proiecte le mărturisea proaspătul domnitor român, într-o scrisoare din 17/29 mai 1859, principalului său mentor, împăratul Napoleon al III-lea și apoi în mesajul din 6/18 decembrie 1859, prezentat cu ocazia deschiderii Corpurilor legiuitoare, adevărat „manifest național”, cum îl numea N. Iorga¹¹, care insera principalele direcții reformatoare în domeniul justiției, finanțe, administrație, economie, armată, cultură, învățământ, economie ș. a. Folosind modelul francez, pe care-l cunoștea din perioada studiilor și a deselor contacte cu lumea occidentală, cât și cunoștințele acumulate din timpul funcțiilor îndeplinite în justiție și armată, Al. I. Cuza și colaboratorii săi, au reușit să transforme Principatele Unite, în doar câțiva ani, într-un stat modern european.

Numeroși diplomați români (C. Negri, V. Alecsandri, I. Ghica ș.a.) tatonau poziția puterilor occidentale, față de acest obiectiv, indispensabil pentru evoluția statului român. Cu toate că domnitorul și colaboratorii săi luase unele măsuri interne de unificare a sistemului vamal, justiție, armată, a administrației Poștelor și Telegrafului, serviciului sanitar, înființarea primei Universități la Iași(1860), totuși problemele fundamentale ale țării (reforma agrară, electorală ș.a.) continuau să rămână nesoluționate. Într-un alt memoriu adresat Porții și reprezentanților Puterilor Garante la Constantinopol, în iunie 1860, domnitorul Al. I. Cuza subliniind imperfecțiunile Convenției de la Paris din 7 / 19 august 1858, atrăgea atenția că dubla alegere era „rezultatul unei mișcări naționale”, unificarea celor două guverne și a celor două Adunări reprezenta „utilitatea și necesitatea de a da în sfârșit dorințelor poporului român care nu gravitează către nici o Putere străină și care voințe numai să fie român”¹² Referindu-se la scopul vizitei lui Cuza la Constantinopol, de la sfârșitul anului 1860, girantul consulului general francez la București, Hory, într-un raport adresat lui Thouvenel, ministru de externe francez, la 28 iunie 1860, afirma că „prințul Cuza mi-a dat a înțelege că voiajul său la Constantinopol este subordonat mai ales succesului cererii modificărilor ce trebuiesc aduse Convenției din 7 / 19 august”¹³ O atitudine asemănătoare raporta și Lavalette, ambasadorul francez la Constantinopol, la 9 iunie 1860: „Prințul Cuza nu ar vrea să vină decât după ce ar fi obținut certitudinea de a raporta un succes politic însemnat”¹⁴

Vizita întreprinsă de domnitorul Cuza la Constantinopol, în septembrie 1860, a constituit un nou pas în demonstrarea largii autonomii a Principatelor. Diplomații, presa, opinia publică au fost impresionate de tactul, abilitatea, modestia, stăpânirea de sine, demnitatea de care a dat dovadă noul domnitor cu ocazia primirii de către sultan, un real succes diplomatic. Istoricul american T. W. Riker concluziona că „deși era încă un principe vasal, Alexandru Ioan Cuza ajunsese a avea o însemnătate aproape egală cu aceea a unui domn neatârnat”¹⁵

Agitația în țară a crescut tot mai mult, mai ales că răspunsul Porții la demersurile domnitorului Cuza întârzia. În aprilie 1861, cele două Camere au votat reunirea lor într-o sesiune extraordinară la București pentru a analiza chestiunea rurală. Prudent Cuza nu a sancționat acest vot pentru că exista temerea că odată reunite Camerele să aducă în discuție și problema desăvârșirii Unirii, mai înainte ca Marile Puteri să fi hotărât acest lucru. De aceea Cuza solicita multă prudență pentru a nu fi interpretat de Puterile Garante ca un act de independență¹⁶. În aceste condiții s-au intensificat măsurile pentru a-și asigura sprijinul diplomatic al Franței, Sardiniei și Rusiei. La 16 aprilie 1861, Lavalette, ambasadorul francez la Constantinopol, scria lui Thouvenel, noul ministru de externe al Franței, anticipând succesul demersului domnitorului Cuza că viitorul Principatelor depinde doar de ele însele: „Dacă prințul Cuza, care este tânăr încă, va reuși să guverneze în liniște și cu folos țara timp de 12 sau 15 ani, de exemplu, la adăpostul Convenției, amendată, din 7 / 19 august 1858, nu va depinde decât de Principatele Unite de a-și asigura în mod irevocabil beneficiile câștigate prin Unire”¹⁷. Scrisoarea circulară trimisă de Poartă reprezentanților turci de pe lângă Puterile Garante, din 1 mai 1861, reprezenta acordul puterii suzerane pentru unirea deplină, dar numai pe timpul vieții lui Cuza.

Cu o perspicacitate deosebită, ministrul de externe rus, Gorceacov, declara la 10 mai 1861: „Poarta se înșeală dacă crede că Principatele doresc Unirea desăvârșită și până la urmă, ele vor cere și un principe străin”¹⁸. Propunerea Rusiei de a convoca o nouă conferință europeană nu a fost susținută de celelalte mari puteri. Bun cunoscător al realităților românești, Victor Place, consul francez de la Iași, relata că „prințul (Cuza n. n.) nu ignoră deloc faptul că realizarea Unirii nu va pune capăt dificultăților misiunii sale. Chestiunea politică este stabilă, dar cea organizatorică abia abordată. Totul este de refăcut în această țară, de la bază și până în vârf, și, din nefericire, doi ani de încercări și cinci de provizorat au dat populației o nerăbdare care o face exigentă față de ocârmuirea lor. Prințul Cuza știe bine ca oricine și deja de mai multe săptămâni pregătește primele elemente ale reorganizării, spre a le pune în aplicare fără întârziere imediat după proclamarea Unirii”¹⁹.

Într-un memoriu al vicontelui Saint Vallier către Thouvenel, din 10 octombrie 1861 se relata situația incendiară din țară. Tot lui îi datorăm și un interesant portret moral și fizic făcut domnitorului: „Multă finețe, un spirit strălucit și uneori seducător, o veritabilă probitate într-o țară în care aceasta este foarte rară. Cred, mai mult încă că cel mai mare elogiu ce i se poate aduce este de a spune că este cu siguranță superior celei mai mari părți a oamenilor politici din Principate, conduita sa este ușor de criticat dar comparându-l cu adversarii săi ajungi la convingerea că există puțini printre ei care ar fi putut să țină frânele cârmuirii cu o mână mai abilă și mai prudentă”²⁰. Alexei Lobanov, ambasadorul Rusiei la Constantinopol, declara, la 16 octombrie 1861, că „a

accepta pretențiile Principatelor înseamnă de fapt ultima etapă către independență”²¹. Pe o poziție favorabilă se situa și cabinetul rus, după cum afirma cu ipocrizie țarul Alexandru al II-lea și de aceea „nu e drept să fie acuzat guvernul Rusiei de a fi pus obstacole și că toate dificultățile și toate întârzierile proveneau din partea unor Puteri care tot proclamându-se sus și tare prietenii prințului Cuza și a cauzei române, nu voiesc a acorda Unirea aceasta doar cu scopul de a menaja orgoliul Turciei”²²

Conferința ambasadorilor de la Constantinopol s-a amânat până la 25 septembrie 1861 din cauza morții sultanului Abdul Medjid, a recunoașterii regatului Italiei de către Poartă. După multe dezbateri, Puterile Garante au acceptat Unirea deplină, dar la insistența Austriei, numai pe timpul domniei lui Al. I. Cuza. Firmanul Porții a fost transmis prin Theodor Callimachi, secretarul agenției române la Constantinopol, la 3 / 15 decembrie 1861, când s-au deschis Adunările în cele două Principate. Fără să mai facă aluzie la firman, domnitorul Cuza, în mesajul său a anunțat Adunările legiuitoare că „Înalta Poartă, precum și Puterile Garante au aderat la Unirea Principatelor”²³ La 11/23 decembrie 1861, Cuza confirma oficial desăvârșirea Unirii, dar publicarea firmanului în „Monitorul Oficial” s-a făcut abia la 22 ianuarie / 3 februarie 1862. Acest lucru a fost imediat sesizat de diplomații străini. Consulul francez, H. Tillos, de la București, îi scria lui Thouvenel, la 23 decembrie 1861, cu stupeoare că domnitorul nu a citit firmanul în cadrul parlamentului reunit²⁴ Aceeași atitudine independentă a fost remarcată și de omologul său, consulul la Iași, Victor Place care menționa că „la fiecare ocazie vorbește de Unire ca de un fapt împlinit de țară singură”²⁵ La 22 ianuarie 1862 se constituia primul guvern unitar condus de Barbu Catargiu, iar la 24 ianuarie 1862 se întrunea la București prima Adunare legislativă a statului modern român.

O deosebită atenție a acordat domnitorul și colaboratorii săi politicii externe, înființării de agenții diplomatice la Paris și Belgrad fără avizul Porții, încheierea de convenții comerciale, înlăturarea jurisdicției consulare, sprijinirea mișcărilor de emancipare națională, încurajarea speranțelor românești pentru unirea tuturor teritoriilor aflate sub dominație străină. Baronul Adolf d’Avril în memoriu către ministrul de externe francez, din 23 octombrie 1862, în urma vizitei întreprinse în Principatele Române atrăgea atenția asupra conștiinței naționale a românilor, subliniind: „Ceea ce trebuie la Dunărea de Jos este o naționalitate robustă pentru a împiedeca această parte a Europei de a fi absorbită de panslavismul rusesc, fie de către o Austrie centralizată și germanizată spre marele pericol al echilibrului general. Ceea ce trebuie la București este de asemenea, un model de bună guvernare, dar și o bază de operație politică și poate materială contra Puterilor care vor fi antrenate să amenințe acest echilibru. Ori, este evident că moldo – valahii sunt de minune apti să îndeplinească acest lucru”²⁶

De la deschiderea sesiunii comune a celor două Camere la București (24 ianuarie 1862) și până la lovitura de stat (2 / 14 mai 1864) asistăm la unele încercări de modificare a Convenției de la Paris (7 / 19 august 1858) prin mijloace constituționale, rezolvarea problemelor stringente care frământau societatea românească. O primă inițiativă a fost înaintată de Mihail Kogălniceanu, la începutul anului 1862, în Cameră privind adoptarea numelui țării de România. Cu excepția Franței, celelalte Mari Puteri s-au opus categoric acestei propuneri românești, impunând utilizarea în

documentele externe a titlaturii de Principatele Unite. Aceeași reticență a întâmpinat domnitorul și în problema secularizării averilor mănăstirești, Marile Puteri sugerând convocarea unei Conferințe a ambasadorilor la Constantinopol.

Urmărind dobândirea independenței pe calea armelor, Al. I. Cuza a intensificat legăturile cu popoarele balcanice (greci, muntenegreni, sârbi), Principatele Române oferind și adăpost și sprijin mișcării de emancipare națională din această parte a continentului european²⁷. Tranzitul armelor sârbești și refuzul de a participa la expoziția universală de la Londra (1862) sub pavilionul Imperiului Otoman au diminuat șansele românilor de a obține acceptul Marilor Puteri. Condițiile internaționale nu au fost favorabile obținerii independenței, dar se poate constata încă din timpul domniei lui Cuza desprinderea treptată de suzeranitatea otomană, statul român afirmându-se ca un stat de sine stătător. De aceea la 13 / 25 decembrie 1863, guvernul Kogălniceanu a înaintat Camerei proiectul de lege privind secularizarea averilor mănăstirești care a fost votat cu 93 de voturi pentru și 3 contra.

Referindu-se la noua linie a politicii românești, Costache Negri aprecia că „suveranul cel mai absolut și cel mai puternic este majestatea sa faptul împlinit, în fața căruia toată lumea se înclină”²⁸. O nouă încercare de a obține acordul Puterilor Garante privind proiectul de constituție, în vara anului 1863, s-a soldat cu un nou eșec. Ministrul de externe englez, Russel, se adresa răspicat lui Henry Bulwer, ambasadorul Angliei la Constantinopol: „Nu sfătuiți Poarta să autorizeze dictatura domnitorului Cuza. Lăsați-l mai degrabă să abdice și Adunarea să-și aleagă un nou domnitor”²⁹. Pe drept cuvânt istoricul american T. W. Riker, bun cunoscător al realităților românești, conchidea: „Pentru Cuza și pentru compatrioții acestuia, cuvântul *autonomie* care le inspira atâta venerație și pe care Convenția le-o garantase, era ceva foarte asemănător cu independența. Încetul cu încetul, pe măsură ce se ivea prilejul, ei aveau să scuture toate restricțiunile impuse suveranității lor, până ce aveau să iasă la lumină ca un stat neatârnat”³⁰.

Proiectul de lege rurală, tipărit în Monitorul Oficial s-a bucurat de acceptul opiniei publice, dar a întâmpinat puternica opoziție a Camerei, cu majoritate conservatoare, care a acordat vot de blam guvernului. Într-o întrevedere cu consulul general francez la București, Tillos, care îl îndemna să evite lovitura de stat și să facă o vizită la Constantinopol, Al. I. Cuza preciza cu fermitate: „Tocmai am parcurs un mare număr de districte, fie în Moldova, fie în Valahia, peste tot am putut constata nu numai că liniștea este perfectă, dar că toate clasele erau satisfăcute, că principiul legii rurale, ca și al legii electorale, sunt în general aprobate, că adversarii mei și-au pierdut complet popularitatea, prin votul de blam, pe care l-au dat guvernului meu, în momentul în care frontierele noastre sunt amenințate de trupele celor două Puteri vecine. Fiecare știe că moțiunea de blam a fost sugerată de către agenții acestor două Puteri, dacă mă duc acum la Constantinopol, rolurile ar fi schimbate și n-ar lipsi să fiu acuzat de a nu fi îndrăznit să fac nimic cu țara și de a nu fi mers să mă inspir pe lângă o putere a cărei suzeranitate noi nu o suportăm decât cu nerăbdare; mi-aș pierde, la rândul meu, popularitatea; aș fi acuzat, și pe bună dreptate, de a nu fi decât un conducător turc”³¹.

Cuza refuză demisia guvernului Kogălniceanu și recurge la lovitura de stat din 2 mai 1864, prin care dizolvă Adunarea legiuitoare. Referindu-se la acest fapt împlinit

în care erau din nou puse Marile Puteri, domnitorul Cuza aprecia că „poziția mea nu se mai poate menține fără un act de curaj și dacă Puterile Garante îmi vor da un blam, nu-mi rămâne decât să abdic”³² La început Marile Puteri și chiar Napoleon al III-lea și-au exprimat suspiciunea față de acest nou act „al politicii faptului împlinit” Reprezentantul Franței la Constantinopol, marchizul de Moustier sprijinea politica de lărgire a autonomiei românești și consolidarea politicii franceze la Dunărea de Jos: „Franța vrea să întărească Imperiul Otoman printr-o Românie autonomă, vasală fidelă a Porții; ea dorește un dig contra Rusiei, ale cărei tendințe sunt sistematic ostile Porții și contra tendințelor Austriei care ar putea, eventual, să devină ostile. Ea vrea să diminueze și să lărgescă influența Puterilor în Principatele Unite, fiindcă o autonomie adevărată este condiția *sine qua non* a dezvoltării lor”³³

La 10 / 22 mai 1864, Moustier, Ali Pașa și Henry Bulwer au încheiat un protocol secret anglo – franco – otoman prin care aprobau lovitura de stat. La 16 / 28 iunie 1864, Conferința ambasadorilor de la Constantinopol a sancționat *Actul adițional al Convenției din 1858*. Vizita domnitorului Al. I. Cuza la Constantinopol, la începutul lunii iunie 1864, s-a încheiat cu un succes deplin. Cuza a manifestat interes și pentru modul în care erau desemnați reprezentanții străini în Principatele Unite. El a sperat să încheie un tratat de prietenie, comerț și navigație cu Statele Unite, care includea și clauza națiunii celei mai favorizate, proiect devenit nerealizabil din cauza Porții. Interesante aprecieri despre realitățile românești au fost făcute de consulatul american de la Galați, în persoana lui W. W. Thomas Jr. Frederic Wipperman, Oscar Malmoros. Alte două consulate au funcționat la Ismail (1860) și Brăila (1861)³⁴

Cea de-a treia etapă a domniei lui Cuza (2 / 14 mai 1864 – 11 / 23 februarie 1866), cea a domniei autoritare a fost o perioadă a marilor reforme fundamentale: Statutul dezvoltător al Convenției de la Paris, denumit și Act adițional la Convenția din 7 / 19 august 1858, a devenit o adevărată constituție, Legea rurală din 14 august 1864, Legea organizării judecătorești din iulie 1865, Codul de procedură civilă, Legea asupra instrucțiunii din 25 noiembrie 1864, legea de reorganizare a Curții de Casație, Legea privind organizarea bisericească (3 decembrie 1864) și declararea autocefaliei Bisericii române, înființarea Consiliului medical superior (10 noiembrie 1865), Codul penal (1 mai 1865), Codul comercial (7 decembrie 1864). Legislația adoptată a permis modernizarea principalelor instituții ale statului, administrația, justiția, armata, serviciile publice, sistemul sanitar, învățământ.

Folosind cu abilitate și perseverență așa-zisele capitulații (vechi tratate încheiate de domnitori cu Poarta prin care se acordau privilegii și imunități), Cuza a reușit să lărgescă autonomia țării și să deschidă drumul spre independență. Semnarea unor convenții telegrafice cu Austria (mai 1865), Serbia (decembrie 1865), adeziunea României la convenția telegrafică internațională, sennată la Paris (17 mai 1865), consultări româno – turce pentru încheierea unui acord poștal (iunie 1865) erau trepte ale acestui obiectiv național. Despre semnificația acestor măsuri vorbea deschis consulul general francez la București, Tillos: „Ansamblul tuturor acestor tentative și acestor măsuri nu are nimic care să mă mire; ele converg toate spre același scop, independența. Prințul Cuza a realizat Unirea, secularizarea mănăstirilor închinată, el vrea să realizeze și independența”³⁵ Ambasadorul Turciei la Londra, Musurus, susținea la 28 aprilie 1864, că Al. I. Cuza „de la alegerea sa nu a făcut altceva decât să

înfrunte autoritatea suzerană³⁶. Desființarea jurisdicției consulare, adică a privilegiilor abuzive de care se bucurase supușii străini în Principate, a nemulțumit puterile Garante, după cum reiese din demersul colectiv al consulilor din 18 / 31 martie 1865. Pe drept cuvânt remarca, ministrul de externe francez, Drouyn de Lhuy, „în legătură cu tendințele guvernului său (al lui Cuza n.n.) de a se elibera de obligațiile internaționale impuse de capitulațiile și tratatele în vigoare între Poartă și Puterile străine³⁷”

După șapte ani de domnie, Al. I. Cuza se putea considera suveranul „unei adevărate națiuni moderne, capabilă de a-și apăra toate drepturile ei, legătura cu Poarta nemaifiind decât o simplă condiție impusă de Europa garantă³⁸ Al. I. Cuza își îndeplinesc mandatul încredințat de națiune, realizarea Unirii și consolidarea statului modern. Se impunea o schimbare de raporturi în maniera Hotărârilor Adunărilor ad-hoc, adică aducerea prințului străin. Pe aceasta a mizat și opoziția, mai ales după 1865, când atitudinea Marilor Puteri și în special a Franței, s-a modificat. La acest lucru s-au adăugat divergențele interne, demisia guvernului Kogălniceanu, scandalurile în care erau implicate unele persoane din anturajul domnitorului, zvonurile de instituirea unei dinastii ereditare, „răzmerița” din 3 / 15 august 1865 din București, pregătită minuțios de opoziție în absența lui Cuza, aflat la tratament în străinătate, după cum a constatat și consulul austriac Eder³⁹”

Interesantă este analiza făcută de consulului general francez în Principate, Tillos, la început de septembrie 1865, privind declinul puterii domnitorului Cuza: „După șapte ani de domnie (...), nu are un partid în propria sa țară și nu poate conta decât pe devotamentul câtorva protejați, pe dezgustul oamenilor care fug de agitații, pe armata care și-a făcut, este adevărat datoria (...), și în fine, pe acei care au păstrat respectul tradițional pentru putere⁴⁰”

La 2 septembrie 1865, Fuad Pașa trimetea o scrisoare lui Cuza prin care îi solicita să mențină „ordinea internă”. Replica domnitorului nu a întârziat să apară, la 29 octombrie / 10 noiembrie 1865, acuzând imixtiunea Porții în treburile interne: „Principatele au dreptul de a se cârmui singure fără amestecul vreunei puteri străine, un drept de intervenție a Porții ar avea loc numai în cazul când ordinea fiind compromisă ar fi urmat înțelegeri între puteri, pentru reabilitarea liniștii. Dar ordinea n-a fost compromisă faptul rezultă limpede din împrejurarea că mișcarea a fost îndată înăbușită⁴¹” Ecoul favorabil al demersului domnitorului se reflectă în numeroasele telegrame și felicitări din țară și străinătate.

Redeschiderea problemei orientale era dorită de Austria și Rusia, Cuza fiind acuzat că sprijină interesele taberei adverse. În noiembrie 1865, Offenbergh îi reproșă domnitorului Cuza „politica latină și rolul pe care l-ar fi acceptat de aghiotant al împăratului Napoleon” și-i promitea bunăvoința cabinetului rus, cu „condiția, bineînțeles, ca această bunăvoință să fie meritată prin devotamentul său față de Rusia și prin abandonarea ideilor care-l fac să caute în Franța un punct de sprijin iluzoriu⁴²”. La 6 noiembrie, Tillos scria cu vădită îngrijorare: „Hărțuit din toate părțile, prințul se găsește în cea mai mare încurcătură, pentru că chiar și Franța îl abandonează⁴³”

Înțelegând că soarta Unirii este amenințată prin menținerea sa la tron, Al. I. Cuza, demonstrând simț politic și un înalt patriotism, a făcut cunoscut, cu ocazia mesajului din 5/17 decembrie 1865, la deschiderea sesiunii parlamentare că persoana

sa „nu va fi o împiedecare la orice eveniment care ar permite de a consolida edificiul politic la a cărui așezare a fost fericit a contribui”, că „în Alexandru Ioan I, Domn al României, românii vor găsi totdeauna pe colonelul Cuza”, care primise coroana „ca o expresie neîndoielnică și statornică a voinței naționale pentru Unire – însă numai ca un depozit sacru”⁴⁴

Peste doar două luni, printr-o lovitură de stat, la 11 februarie 1866, organizată de „*monstruoasa coaliție*” a liderilor radicali – liberali și conservatori, actul abdicării lui Al. I. Cuza devenea realitate. Silit să părăsească palatul domnesc de către conjurați în plină noapte și apoi țara pentru un exil de alți șapte ani, va reveni, este drept după moartea sa, survenită la 15 mai 1873, la Heidelberg, pentru ca rămășițele sale să fie înhumate pe pământ românesc, la castelul Ruginoasa. Acum, 135 de ani în urmă, domnitorul Al. I. Cuza intra pe poarta mare a *Eternității*. Alături de aprecierile mai vechi realizate în epoca Unirii de vicontele de Saint Vallier, baronul Adolph d’Avril, cele ale istoricilor americani contemporani T.W.Riker și Gerald J. Bobango sunt deosebit de interesante.

Profesorul Gerald J. Bobango, de la Universitatea Columbia, New York, schița cu obiectivitate câteva trăsături de caracter al domnitorului Al. I. Cuza, care l-au impresionat mai mult, într-un studiu, tipărit în 1979: „Colonel la 38 ani, Alexandru Ioan Cuza era, în momentul alegerii sale ca domn un om cu o reputație și o experiență dobândite în timpul exercitării funcțiilor pe care le îndeplinise aproape la toate nivelele sistemului administrativ, judecătoresc și militar, dovedind conștiinciozitate, simț al datoriei și al dreptății. Se făcuse cunoscut prin eforturile depuse în popularizarea tendințelor liberale, progresiste, manifestându-se ca un om al viitorului și un partizan consecvent al Unirii. Neavând funcții înalte, nu-i fusese greu să rămână credincios idealurilor sale. Nu avea o ținută marțială. Nu putea suferi fastul și eticheta. Avea farmec personal și o deosebită măiestrie în stabilirea contactelor personale. Reținea nume și detalii din viața persoanelor pe care le întâlnea. Toate acestea îi sporeau puterea și convingerea, capacitatea de atracție și i-au înlesnit dragostea și sprijinul populației. În multe alte privințe, însă, Cuza s-a format odată cu funcția pe care avea să o dețină”⁴⁵

NOTE

1. Arh. St. București, Colecția Microfilme, Austria, rola 272, c.366-368.
2. *Ibidem*, f.110-113.
3. *Ibidem*, rola 8 (Ministère des Affaires Etrangères, Archives Diplomatiques, Corespondance Politique, Turquie-Bucharest, vol. 19, f. 4).
4. Ghenadie Petrescu, Dimitrie A. Sturdza, Dimitrie C. Sturdza. *Acte și documente relative la istoria renașterii României*, vol. IX, București, 1901, p. 244.
5. Arh. St. București, Colecția Microfilme, Anglia, rola 66 (Foreign Office, General Correspondence, 78, Turkey, vol. 1441, f. 89-196).
6. *Idem*, Anglia, rola 311 (F.O. 195, dosar 623).
7. *Idem* (Archives Diplomatiques, Corespondance Politique, Russie, vol. 218, f. 134).
8. *Ibidem*, f. 144.
9. *Ibidem*, f. 147.
10. *Ibidem*, f. 346.
11. Cf. N. Iorga, *Cuza Vodă. Mesaje, proclamații, răspunsuri și scrisori oficiale*, Vălenii de Munte, 1911.
12. Arh. St. București, Colecția Microfilme, Franța, rola 72 (*Memoires et documents Roumanie*, vol. 3, f. 18194).
13. *Ibidem*, rola 8 (Corespondance Politique, Turquie-Bucharest, vol. 20, f. 316-321).
14. *Ibidem*, rola 264 (C.P.C. Turquie, vol. 345, f. 182-184).

15. T. W. Riker, *Cum s-a înfăptuit România. Studiul unei probleme internaționale, 1856-1866*, București, 1940, p. 333.
16. Arh. St. București, Colecția Microfilme, rola 265 (C. P. Turcie, vol. 349, f. 148-150).
17. N. Corivan, *Lupta pentru desăvârșirea Unirii și acțiunea diplomatică europeană*, în „Studii și cercetări științifice. Istorie”, Iași, X (1959), nr. 1-2, p. 88-93.
18. Arh. St. București, Colecția Microfilme, rola 66 (Archives Diplomatiques, Correspondance Politique, Russie, vol. 224, f. 73).
19. *Idem*, rola 43 (C.P.C Turcie, lassy, vol.10, f.203-206-206).
20. D. Ivănescu, *Situația politică a Principatelor Române înaintea desăvârșirii Unirii, oglindită într-un memoriu francez. inedit*, în Anuarul Institutului de Istorie „Al. Xenopol”, Iași, vol. XXXI, 1994, p. 465-478.
21. *Idem*, *Alexandru Ioan Cuza în conștiința posterității*, Editura Junimea, Iași, 2001, p. 105.
22. *Ibidem*, p. 102-103.
23. Protocoalele Ședințelor Adunării Legislative, 1861-1868, Supliment la „Monitorul Oficial”, nr. 269, p. 1-2.
24. Arh. St. București, Colecția Microfilme, Franța, rola 43 (C.P.C. Turcie, lassy, vol. 10, f. 329-332)
25. *Ibidem*, rola 9 (C. P. Turcie-Bucharest, vol. 22, f. 50-55).
26. *Ibidem*, Franța, rola 72 (Archives diplomatiques. Mémoires et documents, Roumanie, vol. I, f. 93).
27. Leonid Boicu, *Cuza Vodă față de lupta popoarelor pentru emancipare națională*, în *Cuza Vodă. In memoriam*, Iași, 1973, p. 235.
28. C. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza Vodă*, București, 1960, p. 163.
29. T. W. Riker, *op. cit.*, f. 458.
30. *Ibidem*, f. 519.
31. Cf. D. Ivănescu, *op. cit.*, p. 136.
32. Arh. St. București, Colecția Microfilme, rola 11 (C.P.C. Turcie-Bucharest, vol. 25, f. 14-20).
33. *Independența României. Documente*, vol. II, partea I-a, București, 1977, p. 35-36.
34. D. Fotino, *Reprezentanța României la Washington*, în *Reprezentanțele diplomatice ale României*, I, București, 1967, p. 270; Paul Cernovodeanu, Ion Stanciu, *Imaginea Lumii Noi în Țările Române și primele lor relații cu Statele Unite ale Americii până la 1859*, București, 1977, p. 167-168.
35. Arh. St. București, Colecția Microfilme, Franța, rola 126 (C.P.C. Turcie-Bucharest, vol. 10, f. 368-380).
36. *Ibidem*, rola 47, c.58-60.
37. *Ibidem*, rola 126 (C.P.C. Turcie-Bucharest, vol.10, f. 429-433).
38. N. Iorga, *Războiul pentru independența României*, București, 1927, p. 17.
39. C. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 340.
40. Arh. St. București, Colecția Microfilme, Franța, rola 11 (C.P.C. Turcie-Bucharest, vol. 26, f. 243-251).
41. „Monitorul”, din 11 noiembrie 1865.
42. Arh. St. București, Colecția Microfilme, Franța, rola 11 (C.P.C. Turcie-Bucharest, vol. 26, f. 323-326).
43. *Ibidem*.
44. C. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 361.
45. Gerard J. Bobango, *The Emergence of the Romanian National State*, Columbia University Press, New York, 1979, p. 301.